

Людмила Надієвць, к. е. н.

*Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут,
Україна*

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ: СТРАТЕГІЯ І ПРІОРИТЕТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Liudmyla Nadiyevets, PhD in Economics

Khmelnitsky cooperative trade and economic institute, Ukraine

INVESTMENT ACTIVITY OF INSURANCE COMPANIES: STRATEGY AND PRIORITIES AT CURRENT STAGE OF NATIONAL ECONOMY DEVELOPMENT

In the article were considered the notions of the categories «investment activities» and «investment activities of insurance companies», as well there was defined the place and importance of investment for insurance company. Specifics in the formation of investment portfolios of foreign insurance companies were studied. The current trends of formation and realization of investment potential of Ukraine's insurance market were analyzed and key factors restraining investment activity of insurance companies were identified. There were suggested the ways of promotion of domestic insurance companies investment activity under the constraints in insurers' investing growth .

Key words: investment activity , insurance company, investment potential, investment portfolio strategy and investments.

Вступ. Страхові компанії виступають важливими учасниками в забезпеченні кругообігу фінансових ресурсів та створенні необхідних умов для соціально-економічного розвитку суспільства. Діяльність страхових компаній на ринку не обмежується лише збором страхових платежів та виплатою страхового відшкодування, а також пов'язана із постачанням інвестиційних ресурсів в економіку країни. Ключовою особливістю страхового бізнесу є інверсійний характер його функціонування, який створює умови для акумулювання значних за обсягом фондів грошових коштів та їх максимально ефективного використання з метою отримання додаткового прибутку.

Фінансові ресурси, які акумулюються страховиками у вигляді страхових резервів, служать істотним джерелом інвестицій в економіку. У розвинених країнах світу страхові компанії є головними інституційними інвесторами. Не менш важливе значення має інвестиційна діяльність страховиків і на мікрорівні, виступаючи одним з головних факторів забезпечення ефективного функціонування страхової компанії. З огляду на це дана тема сьогодні є досить актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній літературі значна увага приділяється фінансовим аспектам діяльності страхових компаній у працях таких науковців як: В. Базилевич¹, Є. Бондаренко², А. Василенко³, А.Залетов⁴, Р. Пікус⁵, Н. Ткаченко⁶ та інші. При всій необхідності,

¹ Базилевич, В.Д., Базилевич, К.В., Пікус, Р.В. (2008). *Страховання*. Київ: Знання.

² Бондаренко, Є.К. (2013). Визначення та обмеження інвестиційної діяльності страхових компаній. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*, вип. 37, 204-211.

³ Василенко, А.В. (2006). Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети. *Страхова справа*, 3(23), 38-46.

⁴ Залетов, А. *Страховая политика и стратегия ее формирования в условиях «идеального шторма»*. <<http://forinsurer.com/public/15/04/14/4717>>

⁵ Пікус, Р., Нестерова, Д. (2014). Досвід інвестиційної діяльності зарубіжних страхових компаній. *Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка. Серія «Економіка»*, Вип. 3(156), 6–11.

⁶ Ткаченко, Н.В. (2004). *Інвестиційна діяльність страхових компаній*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит»; Київ: НАН України; Ін-т економіч. прогнозув.

важливості та різноманітності досліджень з даної проблематики, слід зазначити, що сучасні реалії вітчизняної економіки та нестабільність її розвитку вимагають постійного оновлення емпіричного матеріалу. Отже дослідження проблем інвестиційної діяльності страхових компаній є своєчасним і актуальним.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану формування та використання інвестиційних ресурсів страхових компаній в Україні, який дасть змогу ідентифікувати стратегію та пріоритети інвестиційної діяльності цих фінансових посередників.

Виклад основного матеріалу. Страховий ринок – це особлива сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга – страховий захист, формується пропозиція і попит на неї¹. У сучасній економічній літературі науковці підкреслюють дуалістичний характер економічної природи страхування, яке виконує не тільки захисну функцію, але і є значним джерелом інвестицій.

Критеріями віднесення страховика як учасника фінансового ринку до категорії інституційних інвесторів є:

- посередницький характер інвестиційної діяльності;
- участь у регулярних інвестиційних операціях;
- істотна частка ринку інвестицій.

Визначення змісту інвестиційної діяльності страхової компанії неможливе без всебічного, комплексного та системного дослідження категорії «інвестиційна діяльність» та «інвестиційна діяльність страхових компаній» (табл. 1).

Експерти компаній зі страхування життя визначили такий порядок пріоритетності принципів розміщення капіталу: по-перше, диверсифікація інвестиційного портфелю, а по-друге, підконтрольність інвестицій, гарантоване повернення вкладень та дохідність. Експерти з ризикових компаній вважають, що по-перше, варто дотримуватись принципу дохідності, по-друге, диверсифікації інвестиційного портфелю та гарантованого повернення вкладень, по-третє, ліквідності та підконтрольності інвестицій й по-четверте, привабливості.

Місце та значення інвестиційної діяльності для страхової компанії науковцями визначається по-різному. Можна виділити два основні напрямки: перший – інвестиційна діяльність страховика не є його основною діяльністю, тому їй необхідно приділяти другорядне значення, оскільки страхова функція є першочерговою порівняно з інвестиційною; другий – інвестиційна діяльність є рівнозначною страховій діяльності страховика, оскільки основна діяльність страхової компанії пов'язана досить часто зі збитками, які можуть компенсуватися прибутком від інвестиційної діяльності². На нашу думку, другий підхід є більш адекватним у сучасних умовах господарювання, оскільки ефективна інвестиційна діяльність щодо розміщення страхових резервів і власних коштів страховика є засобом забезпечення його фінансової стійкості.

Світова практика свідчить, що інвестиції страхових компаній здійснюють стабілізуючий вплив на економіку і фондовий ринок країни, при цьому найбільший інвестиційний ресурс мають компанії зі страхування життя, де значну частину коштів складають довгострокові договори на 10-15 років. Наприклад, в США біля 30 % довгострокових позик припадає на кошти страховиків, які здійснюють страхування життя. У Великобританії на долю таких компаній припадає біля 80 % всіх інвестицій страховиків³.

Структура інвестицій страхових компаній в різних країнах світу розрізняється (табл. 2). Ці відмінності в структурах інвестиційних портфелів страховиків різних країн пов'язані з особливостями розвитку національних фінансових ринків. Крім того, зміна структури інвестиційного портфелю страховиків в значній мірі залежить від ринкових умов. В умовах фінансової кризи частка боргових цінних паперів в інвестиційному портфелі зростає, в період економічного зростання підвищується частка акцій та інших цінних паперів зі змінною прибутковістю.

¹ Базилевич, В.Д., Базилевич, К.В., Пікус, Р.В. (2008). *Страхування*. Київ: Знання, 16.

² Василенко, А.В. (2006). Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети. *Страхова справа*, 3(23), 39.

³ Коробейникова, Е.В., Садыкова, Л.М. (2014). Особенности реализации зарубежными страховиками посреднических функций. *Вестник Самарского государственного экономического университета*, 8(118), 113.

Визначення поняття «інвестиційна діяльність» та «інвестиційна діяльність страхових компаній»

Джерело	Сутність поняття
Інвестиційна діяльність	
1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» ¹	Сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.
2. НП(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» ²	Придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.
3. МСБО № 7 «Звіт про рух грошових коштів» ³	Придбання і продаж довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів.
4. Бондаренко Є. К. ⁴	Процес вкладання тимчасово вільних від зобов'язань коштів страховика в інвестиційні активи з метою отримання прибутку за умов розміщення коштів відповідно до принципів диверсифікації, безпечності, прибутковості та ліквідності.
5. Великий економічний словник ⁵	Вкладення коштів, інвестування; діяльність по вкладенню коштів та інших цінностей в проекти, а також забезпечення віддачі вкладень.
6. Дуфенюк О.М. ⁶	Практичні кроки з реалізації інвестицій, що включають вибір форм, видів і об'єктів інвестування, формування ресурсів та трансформація їх в інвестиції для отримання прибутку чи іншого ефекту, залежно від цілей суб'єктів інвестиційної діяльності.
Інвестиційна діяльність страхових компаній	
7. Базилевич В. Д. ⁷	Вкладення частини тимчасово вільних коштів резервного страхового фонду в прибуткові проекти
8. Василенко А. В. ^{8]}	Сукупність дій щодо реалізації інвестицій, що віддзеркалює інвестиційну функцію страхування, має галузеву специфіку і тісний взаємозв'язок зі страховими операціями.
9. Залетов О. ⁹	Цілеспрямоване розміщення страхових резервів, резервів попереджувальних заходів, власного капіталу страхових організацій на певний строк у формах, в об'єкти та інструменти, що здатні приносити дохід з метою отримання прибутку та (або) досягнення іншого корисного ефекту для виконання страхових зобов'язань перед клієнтами, а також інших зобов'язань перед кредиторами та власниками страховика.
10. Ткаченко Н. В. ¹⁰	Інвестиційна діяльність є головною, бо вона створює умови для виконання страхових зобов'язань перед клієнтами.

¹ Закон про інвестиційну діяльність 1991 (Верховна Рада України). <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>>

² Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» 2013 (Міністерства фінансів України). <<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17>>.

³ Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів» Міністерства фінансів України 2012 (Міністерства фінансів України). <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_019>

⁴ Бондаренко, Є.К. (2013). Визначення та обмеження інвестиційної діяльності страхових компаній. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*, вип. 37, 204.

⁵ Базилевич, В.Д., Базилевич, К.В., Пікус, Р.В. (2008). *Страховання*. Київ: Знання.

⁶ Бондаренко, Є.К. (2013). Визначення та обмеження інвестиційної діяльності страхових компаній. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*, Вип. 37, 205.

⁷ Базилевич, В.Д., Базилевич, К.В., Пікус, Р.В. (2008). *Страховання*. Київ: Знання, 125.

⁸ Василенко, А.В. (2006). Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети. *Страхова справа*, 3(23), 38.

⁹ Залетов, А. *Страховая политика и стратегия ее формирования в условиях «идеального шторма»*. <<http://forinsurer.com/public/15/04/14/4717>>

¹⁰ Ткаченко, Н.В. (2004). *Інвестиційна діяльність страхових компаній*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит». Київ: НАН України; Ін-т економіч. Прогнозув.

Нормативи інвестиційних вкладень страхових компаній провідних країн світу, %
(складено на основі¹)

№ п/п	Інвестиційні активи	Німеччина	Франція	Англія	США	Росія	Японія
1.	Державні цінні папери та муніципальні цінні папери	< 30	< 65	< 2	< 49	< 30	< 30%
2.	Інвестиційні паї	-	-	-	-	-	-
3.	Банківські вклади	-	-	-	-	< 50	-
4.	Розрахунковий рахунок	-	-	< 1	< 1	Без обмежень	-
5.	Акції та облігації акціонерних товариств	-	-	-	< 4	< 20	< 35
6.	Право участі на частку у статутному капіталі	-	-	< 60	-	< 10	-
7.	Житлові сертифікати	-	-	< 2	< 17	-	< 1
8.	Нерухомість	< 25	< 40	< 20	< 17	< 40	< 3
9.	Валютні цінності	-	-	-	-	-	-
10.	Позики	< 10	< 50	< 2	< 4	-	-

Важливою тенденцією розвитку інвестиційних процесів у світі є дедалі частіше вкладання коштів страхових компаній в альтернативні фінансові інструменти, а саме: хедж-фонди, фонди прямих інвестицій, біржові товари, активи компаній країн, що розвиваються тощо. Вибір альтернативних напрямів для інвестування зумовлений бажанням отримати потенційно вищу доходність, диверсифікувати структуру інвестиційного портфеля та захистити активи від інфляційного ризику.

У розвинутих країнах світу страхові компанії за обсягом інвестиційних вкладень перевищують загальноновизнаних інституціональних інвесторів – банки й інвестиційні фонди. Для прикладу прибуток від інвестицій у зарубіжних страхових компаніях становить у середньому 20-30 % від сукупного доходу, в країнах СНД – 3-10%, а в Україні 2-3%². Це свідчить про те, що в Україні інвестиційна діяльність страхових компаній тільки починає розвиватися. З часом це призведе до того, що страхові компанії набудуть якостей потужних інституціональних інвесторів.

За оцінкою експертів, страховий бізнес України як і раніше не рентабельний внаслідок скорочення ринку та посилення недобросовісної конкуренції (високий розмір комісій і низькі тарифи). На ринку присутні приховані банкрути (у більшості страховики недокапіталізовані), а відпрацьовані схеми банкрутства страховика тільки підсилюють кризові явища на ринку. При цьому спостерігається низький рівень входження в бізнес (60 тис. дол.), що відштовхує портфельних інвесторів і знижує попит з боку клієнтів³.

За підсумками 9 місяців 2016 р. страховий ринок скоротився на 41 страховика до 327. Нацкомфінпослуг в 2016 р. анулювала ліцензії та виключила з Держреєстру інформацію про 41 страхової компанії, а також анулювала ліцензії ще 8-ми страховиків.

¹ Пікус, Р., Нестерова, Д. (2014). Досвід інвестиційної діяльності зарубіжних страхових компаній. *Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка. Серія «Економіка»*, вип. 3(156), 7–8.

² Залетов, А. *Страховая политика и стратегия ее формирования в условиях «идеального шторма»*. <<http://forinsurer.com/public/15/04/14/4717>>

³ Залетов, А. *Страховая политика и стратегия ее формирования в условиях «идеального шторма»*. <<http://forinsurer.com/public/15/04/14/4717>>

Активи знизилися майже на 11% до 55 млрд. грн.¹. У той же час якість активів значно покращилася, оскільки скорочення відбулося в основному за рахунок виведення «сміттєвих» паперів. Структура інвестиційного портфелю українських страховиків за три періоди відображена в табл. 3.

Таблиця 3

**Структура інвестиційного портфелю українських страхових компаній
за 9 місяців 2014 р. – 9 місяців 2016 р. (розраховано за даними²)**

№ з/п	Вид активів	Структура інвестування, %		
		9 місяців 2014 р.	9 місяців 2015 р.	9 місяців 2016 р.
1.	Грошові кошти на поточних рахунках	6,30	8,00	8,40
2.	Банківські вклади	23,90	30,30	33,60
3.	Банківські метали	0,10	0,10	0,10
4.	Нерухоме майно	5,10	5,60	6,80
5.	Акції	48,40	37,70	25,10
6.	Облігації	1,60	1,80	1,40
7.	Іпотечні сертифікати	1,00	0,20	0,30
8.	Цінні папери, що емітуються державою	6,50	6,30	14,60
9.	Права вимоги до пере страховиків	7,0	10,10	9,60
10.	Інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України	0,10	0,03	0,10
Всього активів, визначених ст.31 Закону України «Про страхування»		100,00	100,00	100,00

Як видно з табл. 3, вітчизняні страхові компанії в здійсненні інвестиційної діяльності за підсумками 9 місяців 2016 р. розміщували близько 33 % вільних грошових коштів у банківських вкладах та металах, що на 9,7 % більше порівняно з аналогічним періодом 2014 р. Тому можна зробити висновок про те, що з огляду на сучасний рівень розвитку фінансового ринку України, депозити залишаються найбільш інвестиційно-привабливим фінансовим інструментом для страхових компаній.

Незважаючи на переваги інвестування у банківські вклади, близько 50 % усіх активів страхових компаній розміщено в цінних паперах (акціях, облігаціях, іпотечних сертифікатах) за підсумками 9 місяців 2014 р. Проте останніми роками виникла тенденція до зменшення їх питомої ваги в структурі інвестиційних портфелів страхових компаній (на 24,2 % до 26,8 % за аналізований період).

В цілому структура інвестиційного портфелю українських страховиків характерна для нерозвинених страхових ринків економік перехідного типу, на яких переважають ризикові види страхування. В таких умовах страховики приділяють основну увагу отриманню високого поточного доходу і ліквідності інвестицій.

Для українського страхового ринку характерною є ситуація, коли страхові компанії займаються переважно страховою діяльністю та значно менше інвестиційною, на це впливає ряд стримуючих факторів:

1) *внутрішні*: низький рівень страхових виплат, низька капіталізація страхового ринку, дефіцит висококваліфікованих фахівців, відсутність низки соціально важливих обов'язкових видів страхування;

2) *зовнішні*: економічні (військово-політична та економічна нестабільність, низький рівень економічного розвитку в країні та низький рівень економічного життя населення, висока інфляція,

¹ Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.
<<http://nfp.gov.ua/>>.

² Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.
<<http://nfp.gov.ua/>>.

корупція), законодавчі (недосконале нормативно-правове забезпечення та податкове законодавство, відсутність прозорості та відкритості фінансової та статистичної звітності), інвестиційні (обмеженість надійних довгострокових інвестиційних інструментів, дефіцит публічної інформації про потенційні об'єкти інвестування, недостатній державний контроль над діяльністю суб'єктів фондового ринку, високі ризики інвестицій і їх низька дохідність), культурні (недовіра до страхової компанії, низький рівень страхової культури).

Відповідно до виявлених раніше проблем можна виділити напрями активізації інвестиційної діяльності страхових компаній:

- встановити норматив вкладень в цінні папери, які не котируються на фондовій біржі, на рівні не більше 30%. Це дозволить забезпечити фінансову підтримку малого та середнього бізнесу, підконтрольність інвестицій з боку інвесторів-страховиків, ріст диверсифікації інвестиційного портфеля, а збільшення обсягів страхових премій та резервів сприятиме тому, що інвестиційна діяльність страховиків буде мати реальний, а не спекулятивний характер;

- створити сприятливе економічне середовище для залучення вітчизняними страховиками довгострокових фінансових інвестицій;

- забезпечити створення фондів страхових гарантій з метою відновлення довіри населення до страховиків;

- розробити пакет документів щодо надання додаткових державних гарантій з метою забезпечення необхідного рівня фінансової стійкості страхових компаній, які здійснюють інвестиції в реальний сектор економіки;

- сприяти розвитку фінансового перестраховування як форми взаємодії страхового та фондового капіталів;

- удосконалити нормативно-правову базу в галузі страхування та систему регулювання та нагляду за страховим ринком для забезпечення відповідності європейським стандартам.

Реалізація наведених рекомендацій дозволить створити сприятливе підґрунтя для активізації інвестиційної діяльності страхових компаній в середньо- та довгостроковій перспективі.

Отже, інвестиційна діяльність вітчизняних страховиків є перспективним напрямом їх стратегічного розвитку, оскільки може сприяти розширенню сфери і масштабів діяльності, отриманню додаткових джерел доходів. Необхідними умовами ефективного розвитку інвестиційного потенціалу страхових компаній в Україні є стабілізація політичної та економічної ситуації в країні, вдосконалення державного регулювання їх діяльності та підвищення ролі інвестиційної діяльності для самих страховиків.

References:

1. Bazylevych, V.D., Bazylevych, K.V., Pikus, R.V. (2008). *Strakhuvannia* [The insurance]. Kyiv: Znannia. [in Ukrainian].
2. Bondarenko, Ie.K. (2013). Vyznachennia ta обмеzhennia investytsiinoi diialnosti strakhovykh kompanii [The definition and limitation of investment activity of insurance companies]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy* [The problems and prospects of the development of bank system of Ukraine], *edition. 37*, 204-211. [in Ukrainian].
3. Vasylenko, A.V. (2006). Investytsiina diialnist strakhovykh kompanii: stratehiia ta priorityty [The investment activity of insurance companies: strategies and priorities]. *Strakhova sprava* [The insurance case], *no. 3(23)*, 38-46. [in Ukrainian].
4. *Zakon pro investytsiinu diialnist 1991* [The Law on investment activity 1991] (Verkhovna Rada Ukrainy) [The Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>> [in Ukrainian].
5. Zaletov, A. Strakhovaia polityka y stratehiia ee formirovaniya v usloviakh «ydealnoho shtorma» [The insurance politics and the strategy of its formation in the conditions of «perfect storm»]. [in Russian]. <<http://forinsurer.com/public/15/04/14/4717>>
6. Korobeinykova, E.V., Sadykova, L.M. (2014). Osobennosti realizatsyy zarubezhnykh strakhovykh posrednycheskykh funktsii [The features of the realization of intermediary functions by foreign insurers]. *Vestnyk Samarskoho gosudarstvennogo ekonomicheskogo unyversyteta* [The Bulletin of Samarsk State Economic University], *no. 8(118)*, 113. [in Russian].
7. *Mizhnarodnyi standart bukhholderskoho obliku 7 «Zvit pro rukh hroshovykh koshtiv» Ministerstva finansiv Ukrainy 2012* [The International standard of accounting 7 «The report on the flow of funds» of the Ministry of Finance of Ukraine 2012] (Ministerstvo finansiv Ukrainy) [The Ministry of Finance of Ukraine].

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_019> [in Ukrainian].

8. Natsionalna komisiia, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh [The National Commission that realizes state regulation in the field of finance service market]. <<http://nfp.gov.ua/>>. [in Ukrainian].

9. *Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti» 2013* [The National Resolution (Standard) of accounting and «The general requires to financial statements» 213] (Ministerstva finansiv Ukrainy) [The Ministry of Finance of Ukraine]. <<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17>>. [in Ukrainian].

10. Pikus, R., Nesterova, D. (2014). Dosvid investytsiinoi diialnosti zarubizhnykh strakhovykh kompanii [The experience of the investment activity of foreign insurance companies]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T.Shevchenka. Serii «Ekonomika»* [The Bulletin of Kiev National University named after T. Shevchenko. Series. «Economy»], *Edition. 3(156)*, 6–11. [in Ukrainian].

11. Tkachenko, N.V. (2004). *Investytsiina diialnist strakhovykh kompanii: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk: spets. 08.04.01 «Finansy, hroshovi obih i kredyt»* [The investment activity of insurance companies. Thesis for PhD in Economy: 08.04.01 «Finances, flow of funds and credit»]. Kyiv: NAN Ukrainy; In-t ekonomich. prohnozuv. [in Ukrainian].